

I Előszó

Kiadványsorozatunk e kötetének ötlete akkor született meg, amikor kutatóként együtt kezdtem dolgozni a Káva Kulturális Műhely drámapedagógusaival. E közös munka célja az volt, hogy társadalomtudományi tapasztalatok is bekerüljenek a drámapedagógiai munkáim felgyülemlett szakmai tudásába, illetve hogy társadalomtudományi értelmezésekkel gazdagodjon a drámapedagógiai munkáimról felgyülemlett szakmai tudás. A Káva úgynevezett *színházi nevelési programjaiban* dolgoztunk együtt. Ez egy olyan színházi és drámaszínházi eszközök használó pedagógiai módszer, amely egy-egy társadalmi illetve társas együttéléssel kapcsolatos problémát állít a tanulás fókuszába, és e problémán „vezeti végig” a résztvevőket – a foglalkozásra érkező iskolai osztályt. Az igen hamar, már az első megfigyelések és interjúk alapján nyilvánvalóvá vált számomra, hogy a színházi nevelés terében valóban történik valami fontos a résztvevő gyerekekkel. Én magam ezt azzal hoztam összefüggésbe, hogy a foglalkozás olyan jelentésekhez nyúl hozzá, olyan jelentéseket mozdít meg, amelyek a gyerekek világban való eligazodását a mindennapokban szervezik, segítik, magyarázzák.

Tapasztalataim alapján a színházi nevelési program úgy kapott értelmet, mint egy olyan *egyszeri esemény*, amely lehetővé teszi, hogy a résztvevők egy fiktív térben végrehajtott *cselekvéseken* (és a dramaturgikus megjelenítésen) keresztül *újrajátszások* és *reflektálják* hétköznapi cselekvéseiket. Így nézve a foglalkozás egy olyan *közösségi* élménynek biztosít teret, amely a résztvevőket arra készíti, hogy meg- és átfogalmazzák saját, egymáshoz fűződő viszonyaikat, illetve azokat az összefüggéseket, amelyek ezeket a viszonyokat szervezik. Ebben az értelemben a foglalkozás, mint valamiféle „későmodern rítus”, integrálja és felnagyítja a társadalom – a gyerekeket is érintő – tipikus konfliktusait és értékkelképzeléseit, valamint azokhoz alkotó módon viszonyul.

Kötetünk ezt a „későmodern rítus” koncepciót kívánja kibontani, értelmezni, illetve azt megmutatni, hogy miben segítheti e koncepció a drámaszínházi pedagógiai módszerekről való gondolkodást. Az első két tanulmány olyan társadalom- és kultúratudományi megközelítéseket mutat be, amelyek megteremtik egy ilyen „rituális”, de talán inkább „performatív” értelmezés elméleti alapjait. E megközelítések kulcsfogalmai a „*társadalmi dráma*”, a „*társadalmi performansz*”, illetve maga a „*performativitás*”, melyek a *drámát* és *társadalmat* több szinten és többféle módon is összekapcsolják. Az összekapcsolások metszeteiben pedig megjelennek színházi előadások éppúgy, mint társadalmi konfliktusok, politikai beszédek, mindennapos szerepjátékok, tudományos értelmezések vagy pedagógiai gyakorlatok. Kötetünk tanulmányai ezeket a „metszeteket” vizsgálják, kérdéseket fogalmazva meg dráma és társadalom összefüggéseire vonatkozóan:

Hogyan értelmezhetjük a különböző dramaturgikus és színházi műfajokat társadalmi jelenségekként? Milyen társadalmi jelenségek megértését remélhetjük, attól,

hogya a drámát tesszük meg kutatásunk témájának? Milyen lehet az a kultúra- és társadalomtudomány, amely a drámát, a színházat, a performanszt választja elméleti modellnek? Milyen kitüntetett hely és szerep jut a dramatikus műfajoknak a társadalmi működések ilyen megközelítésében?

N. Kovács Tímea¹ írása azt az elméleti utat járja be, amelynek során a klasszikus rítuselméletek felől induló kulturális antropológia felfedezi a maga számára a komplex társadalmak rítusokhoz hasonló jelenségeit, amelyek tanulmányozásán keresztül eljut a maga performatív fordulatához, a „dráma mint társadalmi modell” koncepcióhoz, majd az antropológiai kutatások eredményeinek dramatizálásához. Ahogy a tanulmányból kiderül, mindezzel párhuzamosan a színház is felfedezi a maga számára az antropológia „társadalmi dráma” koncepcióját, és ezzel együtt saját társadalmiságát is. Az írás tehát azokat a kapcsolódási pontokat mutatja be, amelyekben a performatív kultúraelmélet és a színházi tevékenység egymással özszeér.

Jeffrey C. Alexander² „társadalmi performansz” elmélete az elmúlt évek egyik legfontosabb kultúraszociológiai teljesítménye, amelyen keresztül az irányzat új szempontokat emelt be a szociológiai gondolkodásba. Alexander kötetünkben közölt írásának legfőbb kérdése, hogy hogyan működnek a mai komplex társadalmak rítus-szerű performanszai? Hogyan képesek ezek olyan közös jelentéseket létrehozni, megjeleníteni és közvetíteni, amelyek mentén valamifajta szimbolikus integráció a mai, fragmentálódó társadalmakban is megvalósítható.

Kötetünk harmadik tanulmányában visszatérek a színházi neveléshez. Írásomban a performatív elméletek tanulságait igyekszem hasznosíthatóvá tenni a színházi nevelés tanulmányozására. A színházi nevelést társadalmi performanszként értelmezve a foglalkozások a társadalmi, kulturális jelentések összesűrűsödésének és megmozdításának olyan terepévé válnak, amelyek - a maguk pedagógiai motivációival és eszközkészletével - alapvető társadalmi képzetek és jelentések működését mutatják be, viszik színre, egyben felmutatva a színre vitt jelentésekre való rákérdezés, a reflexivitás, a kritika és a kimozdítás lehetőségeit is.

Horváth Kata

1. A szerző kulturális antropológus, jelenleg a Lipcsei Egyetem Társadalomtudományi Kutatóintézetének ösztöndíjasa. Tanulmányának egy korábbi változata megjelent a *Helyek, kultúrák, szövegek: a kulturális idegenség reprezentációjáról* (2007) című könyvében.
2. Jeffrey C. Alexander amerikai kultúraszociológus, a Yale Egyetem szociológia professzora. Munkásságát úgy szokták jellemezni, mint amely neo-durkheimianus szemléletben fogalmazza meg a kultúraszociológia erős programját, a „társadalmi performansz” makro-szociológiai modelljét. Szerkesztője (Bernhard Giesen és Jason Masttal közösen) a 2006-ban megjelent, *Social Performance: Symbolic Action, Cultural Pragmatics, and Ritual* című nagyhatású könyvnek. Általunk közölt cikke, eredeti címén: *The Cultural Pragmatics of Social Performance: Between Ritual and Rationality*, 2005-ben jelent meg. Forrás: <http://www.ioe.sinica.edu.tw/chinese/seminar/031213/paper/03-Zalexander.doc>.